

20 Yanvar - müstəqillik mübarizəsinin qəhrəmanlıq tarixi

Azərbaycanın azadlığı və ərazi bütövlüyü uğrunda mübarizə tarixinə qəhrəmanlıq mərhəlesi kimi yazılın 20 Yanvar faciəsi ezmkarlığın, vətənpərvərliyin qüdrətinin zəfər salnaməsidir.

20 Yanvar təqvimdə adı gündür, xalqın tarixində xalqın azadlıq səsini ucaltdığı, öz suverenliyi uğrunda cəsarət nümayiş etdirdiyi mübarizənin şərəfləri tarixidir.

20 Yanvar faciəsindən 31 il keçir.

1990-cı ilin 19 yanvar gecəsi sovet imperiyası Azərbaycana qoşun yeritdi. Həmin gecə tərəfdilən faciə, hərbi təcavüz tarixdə insanlığa qarşı tərədilmiş ən ağır cinayətlərdən biri kimi qalacaq. Azadlıq, müstəqillik mücahidlərinin qətle yetirilməsi, yaranması totalitar sovet rejiminin mahiyyəti; azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatı rus imperiyasının siyasi dayaqlarını titrətdi.

Vaxt keçdikcə qanlı Yanvar hadisələrinin səbəpleri, bu hadisələrin günahkarları, onlara yardım edənlər, verilən yanlış qərarlar, onların nəticələri olan ağır fəsadlar hələ dünyəvi qiymətini almasa da, mahiyyət pislənildi. Bütün haqsızlıqlara və ədalətsizliklərə baxmayaq xalqımızın göstərdiyi böyük qəhrəmanlıq hər bir azərbaycanlı qururlandırır.

Qan yaddaşımıza böyük faciə və qəhrəmanlıq kimi həkk olunan 20 Yanvar müstəqillik ezmimizi, milli kimliyimizi dünyaya tanıdan gün oldu. Bu tarix Azərbaycanın istiqələliyindən sonra milli məfkurəmizdən güc alan qarışışın azadlıq istəyinin dünyaya bəyan edilməsinin başlanğıcı idi. 20 Yanvar faciəsi sovet rejiminin erməniliyə meylinin, erməniyili görə antiazərbaycan siyasetinin tərkib hissəsi kimi qıymətləndirilmelidir. Bu qırğıın Azərbaycan xalqının demokratiya və milli azadlıq uğrunda mübarizəsinə boğmaq, ona mənəvi zərbə vurmaq üçün tərədilmişdi. Sovet imperiyası Azərbaycan xalqının iradəsini qıra bilmədi.

Qanlı Yanvar milli-azadlıq hərəkatının daha da yüksəlməsinə səbəb oldu və nəticə etibarilə Azərbaycanın müstəqilliyini bərpa etməsinin qarşısını ala bilmedi. 70 il erzində müstəqilliyini bərpa etmek arzusu ile yaşıyan xalqımız nəyə qadir olduğunu sübut etdi. Tarix bir dənə göstərdi ki, dövlətçilik ənənələrini yaşıdan xalqımız müstəqilliyi uğrunda mübarizədən ayırmayıq, onu qorxutmaq, susdurmaq, dayandırmaq mümkün-süzdür.

1990-cı ilin yanvarın ortalarında SSRİ Müdafiə və Daxili işlər nazirliklərinin, həbələ başqa xüsusi təyinatlı hərbi birleşmələrin on minlərlə əsgər və zabiti Bakıya və şəhərətrafındakı hərbi hissələrə yerləşdirildi. Bu ordu hissələrinin tərkibinə Stavropol, Rostov və Krasnodardan əsasən erməni zabit və əsgərləri, hərbi məktəblərdə təhsil alan erməni kursantları cəlb edilmişdilər.

1990-cı il yanvarın 19-da Azərbaycan SSR Ali Soveti hüquqi qüvvəsi olmayan 15 yanvar tarixli saxta qərarına əsa-

sən, yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecədən etibarən "Bakı şəhərində fövgələdə vəziyyət tətbiq edilməsi haqqında" fərman qəbul etmişdi.

Yanvarın 19-da SSRİ DTK-nın "Alfa" qrupu və respublika DTK-sinin rəhbərliyi tərəfindən təşkil edilən əməliyyat neticəsində respublika televiziyanın enerji bloku partladıldı ki, Bakıda fövgələdə vəziyyət elan edilməsi və qoşunun şəhərə girməsi barədə əhaliyə rəsmi məlumat çatdırmaq mümkün olmasın, yəni, qırğının miqyası bu şəkildə artırılsın.

Fövgələdə vəziyyət yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə tətbiq edilməliydi, ancaq qoşun hissələri yanvarın 19-da saat 21:00-dan etibarən birinci olaraq Türk-Qala tərəfdən şəhərə yerdildi. "Bakı əməliyyatı"na rəhbərliyi birbaşa SSRİ Müdafiə naziri Dmitri Yazov, SSRİ Daxili İşlər naziri Vadiim Bakatin, SSRİ DTK sədrinin müavini Philip Babkov həyata keçirmişdilər.

Bakı qarnizonunun qoşunları, gətirilən hərbi hissələr, hərbi gəmilərdən çıxarılan desant grupları şəhərə hückuma keçdi. Ağır hərbi texnika çox asanlıqla barrikadaları dağıdı. Şəhərin küçələrinə güllələnmiş və yaranmış günahsız adamların - qocaların, qadınların, uşaqların qanı axıldı. Hərbçilər təsadüfən küçəyə çıxanları, yaşayış evlərini, təcili yardım maşınlarını atəşə tutur, yaralıları öldürür, meyitləri yandırır, təhqir edir, yeybəcər hala salırdılar. Adamları ağır hərbi texnikanın tırtılları altına salır, əzabla öldürürdülər.

Fövgələdə vəziyyətin tətbiqi əhaliyə elan olunanadək hərbi qulluqçular 82 nəfəri amansızcasına qətlə yetirmiş, 20 nəfəri ölümcül yaralamışdır. Fövgələdə vəziyyət elan edildikdən sonra yanvarın 20-də və sonrakı günlərdə Bakı şəhərində 21 nəfər öldürülmüşdər. Fövgələdə vəziyyət elan olunmayan rayonlarda - yanvarın 25-də Neftçala da, yanvarın 26-də Lənkəranda 8 nəfər qətlə yetirildi.

20 Yanvar faciəsində Bakıda və Azərbaycanın rayonlarında 146 nəfər öldürülmüş, 744 nəfər yaralanmış, 841 nəfər qanunsuz həbs olunmuşdu; hərbi qulluqçular tərəfindən 200 ev və mənzil, 80 avtomobil, o cümlədən tacili yardım maşınları, yandırıcı güllələrin tərəfdiyi yanğın nəticəsində dövlət əmlakı və şəxsi əmlak məhv edilmişdir.

1990-cı il yanvarın 19-da Azərbaycan SSR Ali Soveti hüquqi qüvvəsi olmayan 15 yanvar tarixli saxta qərarına əsa-

Həlak olanların arasında qadınlar, uşaqlar və qocalar, həmçinin təcili yardım işçiləri və milisler də olmuşdu.

O ağır günlərdə ümummilli lider Heydər Əliyev bütün çətinliklərə baxmayaq, 1990-cı il yanvarın 21-də siyasi iradə nümayiş etdirərək Moskvadakı Azərbaycan nümayəndəliyinə gəlmiş və SSRİ rəhbərliyinin töretdiyi bu cinayeti qətiyyətə ittiham edərək bəyanatla çıxış etmişdi...

Ümummilli lider Heydər Əliyevin yenidən hakimiyyətə qayıdı Azərbaycanda müstəqil dövlətçilik ideyalarının bərqərar olmasına şərait yaratdı. Bundan sonra, 1990-cı ilin qanlı Yanvar faciəsinə dövlət səviyyəsində tam siyasi-hüquqi qiymət verildi. Ulu Öndər sonradan o günləri xatırlayarkən deyirdi: "Azərbaycan xalqı 20 Yanvarda hərbi, siyasi, mənəvi təcavüzə məruz qalsa da, öz tarixi qəhrəmanlıq ənənələrinə sadıq olduğunu, Vətənin azadlığı və müstəqiliyinin naminə en ağır sinaqlara sinə germek, həttə şəhid vermək əzmini bütün dünyaya nümayiş etdi".

Yanvarın 20-də bütün dünya Bakıda tərədilmiş dehşətli qırğından xəbər tutmuşdu. Sovet qoşunlarının Bakıya hərbi müdaxiləsi dünyadan bir sira ölkələrində etirazla qarşılıdı. Qarادaş Türkiyədə Bakıda tərədilən cinayətlərə sərt reaksiya verildi, ölkənin hər yerində mitinq və nümayişlər keçirildi.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin daxili və xarici siyasetini uğurla davam etdirən Prezident İlham Əliyev 20 Yanvar faciəsində qətlə yetirilənlərin, mühərribə veteranlarının, şəhid ailələrinin, əllilərin problemlərinin dövlət səviyyəsində həllini dövlətin mühüm vəzifələrindən biri kimi qarşıya qoyub...

31 ildir ki, xalqımız bu günü Vətənimizin azadlığı və suverenliyi uğrunda qurban getmiş mərd oğul və qızlarının xatirəsinə dərin hörmət və ehtiramla yad edir.

1990-cı ilin 20 Yanvar qırğını ne qədər facili olsa da, xalqımızın iradesini, milli-azadlıq uğrunda mübarizə əzmin qıra bilmədi. Müstəqil Azərbaycan dövlətinin tarixində 20 Yanvar faciəsi həm də mübarizlik, qəhrəmanlıq tarixi kimi xatırlanacaq...

**Baş leytenant
Günay TAGİYEVA,
"Azərbaycan Ordusu"**

zavod tikilməsinə cəhd göstərilirdi. Azadlıq meydanında Güllüstan müqaviləsi ilə ikiyə bölnümüş ərazilərin birləşməsi də tələb edildi. Bu tələb ruhun tələbi idi. Bu tələb 1989-cu il dekabrın 31-de gücə döndü, qüdrətə döndü - mücahidlər səhədləri çıgnayaraq Araz çayının bu tayından o tayına yürüş etdi. Bu, dünyaya meydan oxumaq id. Bunu ancaq Azərbaycan xalqı bacardı...

İmpriya Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatını boğmaq üçün qəddarlıq etdi - Bakıya qoşun yeritdi.

O günlərdə imperiyanın ən qəddar düşməni azərbaycançılıq mücahidləri, ən həssas hədəfi Bakıda Azadlıq meydanı idi.

Azərbaycan rəhbərliyinin qətiyyətsizliyinin nəticəsi kimi respublikada fövqəladə vəziyyətə elan edildi...

İmpriya Qazaxıstanda, Litvada, Tbilisi'de milli düşüncənin - xalqın mitinqlərini dağıtmışdı, mitinqə gelənləri güllələmişdi, el arasında deyildiyi kimi, "dişinin dibində şirə qalmışdı". 1990-cı ilin 19 yanvar gecəsi Bakıda, daha bir neçə rayonda qırğıın tərədirdi. Silahlı ordu bölmələri küçələrdə qarşılara çıxanları, binaları, yaralılara kömək etməcə qatmadı...

Azərbaycanda müstəqillik, azadlıq istəyi həmisi məfkure səviyyəsində yaşıdır. Milli-azadlıq istəyi ideyalardan mübarizəyə köçürüldür. Siyasi rejim, imperiya belə mübarizənin olduğunu bilirdi, ideoloji fealları siyasi rejimin ciddiliyi ilə sıxırı.

Milli-azadlıq hərəkatı erməniyə qarşı etirazlarla təxminən eyni vaxta düşmüdü. Xalqın müstəqillik istəyi, bəşərlik əməlli illərlə yaşadılmışdı; əqidələr, dərnəklər, dərnəklər qrupunda, ədəbiyyatda (əsasən poeziyada) yaşıdan mübarizə əzmi (bu, xalqın milli ruhu deməkdir) xalqın imperiyanın ya-xasından yaşışan əline döndü: "Biz varıq!", "Biz var olacaqıq!". İndi Azadlıq meydanı adlanan meydan milyonlara darlıq edirdi. Azərbaycanımızda milli-azadlıq hərəkatının mahiyyətini X.R.Ulu-türk "...Qolumdakı zəncirləri gerək qıram, gerək qıram!" - kimi ifadə edirdi və bu şəir hərəkatın manifesti kimi səsləndirdi, az qala milyon səsle. Bu kükreyiş, bu nəhr dünyani heyrləndirmişdi; milli-azadlıq hərəkatı Ermənistən ərazi iddiasının əsəsənliyini etməyən imperiyaya, onun milli siyasetinə yönəlmışdı. Yəni, bu hərəkat başlanğıçı ilə müqayisədə daha da güclənmiş, on illərlər qadağalara, Sibir, Lefortovo xofuna görə açıq şəkilde deyilməyənlərin açıq kükreyişinə çevrilmişdi, dönməzləşmişdi, inqilabi ruh idi. Bu dönməz hərəkatın hərəkətverici qüvvəsi xalq idi; xalq ne yerli hökumətin (Azərbaycanın), ne de Mərkəzi hökumətin (SSRİnin) yaranışından siyasişmiş qanunlarına tabe olmurdu. Ta-be olmaq 1920-ci ilin 28 aprel il-haqına davamlı boyun əymek olardı. Bu hərəkat açıq mübarizə formatında başlanğıçı erməniyə qarşı yönəlmış etirazlardan götürmüştü. Ağdamda 2 gənc qətlə yetirilmişdi, Topxanada ağacların qırılıb yerində

Britaniyanın "The Guardian" qəzetində dərc edilən məqalədə deyilir: "Sovet tankları bu səhər tezden barrakadaları yaraq üzənkar Bakı şəhərinə daxil olub. Milli hərəkatın nümayəndələrinin bildirdiyinə görə, onlar məqavimet göstərən hər kəsə atəş açılar. Onların bildirdiyinə görə çoxlu sayda yaralı ve ölü var". Bu məqaledə hadisənin mahiyyəti haqqında məlumat olmaqla bərabər, qırğıın tərədənlərə etirazçıları da hiss edilir; bu kimi informasiyalar xarici metbuatın hadisəyə - faciəyə münasibətini göstərirdi.

Qəzetdə daha bir informasiya dərc edilib: "Bir milyona ya-

xın sakın Bakıda toplaşaraq Sovet ordusunun təcavüzü nəticəsində ölenlərin dəfn mərasimində iştirak edib, dünən isə Azə-

baycan parlamenti fövqəladə vəziyyətə son qoyulmasını və bütün Sovet qoşunlarının çıxa-

rılmasını tələb edib". İformasiyanın mahiyyəti təsdiqləyir ki, faciə xalqın mübarizə əzmini qıra bilməyb. Bu, milli-azadlıq hərəkatının dönməzliliyinin təsdi-

qi kimi anlaşılrırdı; qəzətin oxucuları, qəzətin oxucularının tim-

salında dünya ictimaiyyəti Azə-

baycan həqiqətlərini daha əha-

təli bildilər...

20 Yanvar faciəsi həm də

Azərbaycan xalqının mübarizə tarixi olmaqla imperiyanı süqut etirən hərəkat kimi tarixləşdi.

Bu tarix əbədiyyən yaşayacaq!..

**Gülsurə HÜSEYNOVA,
Silahlı Qüvvələrin
Hərbi Akademiyası**